

Bárczi Zsófia

Három szlovákiai magyar meseregény

Pécs

2021

A Három szlovákiai magyar meseregény c. tananyag az EFOP-3.4.3-16-2016-00005 azonosító számú,
„Korszerű egyetem a modern városban: Értékközpontúság, nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben” című projekt keretében valósul meg.

EFOP-3.4.3-16-2016-00005 Korszerű egyetem a modern városban:
Értékközpontúság, nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben

Három szlovákiai magyar meseregény

A szlovákiai magyar gyermekirodalom nem tartozik az irodalom gyakran kutatott területei közé. A frissen kiadott gyermekkönyvekről ugyan jelennek meg ismertetőik és kritikák, átfogó, monografikus jellegű tanulmány azonban mindmáig csak kettő látott napvilágot, elsőként Kozsár Zsuzsanna: *Meseirodalmunk fája. A XX. Század utolsó évtizedének szlovákiai magyar prózai mesetermése* című monográfiája (2002), ezt követően Kocur László *Csipkerózsika – még mindig ébredőfélben* című tanulmánya, egy évvel később. Ez persze nem jelenti azt, hogy más, összefoglaló jellegű kiadványokban ne esne szó a gyermekirodalomról, Fónod Zoltán (*Üzenet*, 1993), Szeberényi Zoltán (*Magyar irodalom Szlovákiában [1945–1999]* I.–II., 2000, 2001) monográfiái, valamint Bodnár Gyula és Tóth László oktatási segédlete (*Nyomkereső. A második világháború utáni (cseh)szlovákiai magyar irodalom kistükré*, 1994), amelyek időrendben feldolgozott íróportrék mentén szerveződnek egységes, a csehszlovákiai magyar irodalom egyes korszakait áttekintő művekké, szintén kitérnek a régió alkotóinak gyermekirodalmi műveire. Felsőoktatási jegyzetként jelent meg Szeberényi Zoltán *Gyermek- és ifjúsági irodalom* (1988) című tankönyve, ez a kiadvány viszont, jellegéből kifolyólag, nem vált szélesebb körben ismertté.

A felsoroltakon kívül időről időre napvilágot látott egy-egy tanulmány is, amely szintén az összegzés igényével tekintette át a szlovákiai magyar gyermekirodalom egy-egy adott időszakának fejleményeit, mint például Tolvaj Bertalan: *A csehszlovákiai magyar ifjúsági irodalomról* (1968), Szeberényi Zoltán: *Magyar gyermek- és ifjúsági irodalom Csehszlovákiában* (1984), ill. Zalabai Zsigmond *Csipkerózsika – ébredőfélben?* (1997) című áttekintő jellegű írásai. Mindazonáltal a téma kapcsán az alapvető hivatkozási pontot Kozsár Zsuzsanna és Kocur László fentebb említett két tanulmánya jelenti, ezért érdemes bővebben is kitérni azokra a szempontokra, amelyek a szlovákiai magyar gyermekirodalomhoz való viszonyukat meghatározzák.

Kozsár Zsuzsanna összefoglaló munkája már alcímében is jelzi, hogy nagyjából egy évtized mesekönyveit kívánja bemutatni. A monográfia 33 mesekötetet vesz számba, ezek közül 27-et elemez is. A szlovákiai magyar gyermekpróza alkotásainak megközelítésénél műfaji szempontok helyett a fa-

metafora irodalmi kiterjesztésével él, a számba vett köteteket egy képzeletbeli fa terméseiként mutatja be. A „mesefának” a kötet elején, a sorszámokkal ellátott gyermekirodalmi művek jegyzéke után megtalálható a grafikus ábrázolása is, a gyermekkönyvek sorszámuk alapján vannak hozzárendelve a jellegüknek Kozsár szerint leginkább megfelelő faághoz. A „mesefa” egyes ágai alulról felfelé haladva a következők: alacsonyabb mesei ág, alacsonyabb népmesei ág, többnyelvű ág, magasabb népmesei ág, magasabb mesei ág, intertextuális utalások ága, reflexív ág, tudományos ismeretterjesztő ág, kamasz ág. A választott szövegekhez való közelítésből hiányzik az egységes szempontrendszer, amit a szerző így magyaráz: „A kategorizálás szempontjából választhatnánk tematikai vagy stilisztikai kritériumokat is, melyekbe belegabalyodva csak összekuszálódna a rendszer maga. Természetesen a fent említett kritériumok nem mellőzhetők teljességgel, de a mesetermés globális feltérképezésének mozgatórugója ezúttal a gyermekcentrikusság.” (Kozsár 2002, 5) A választott módszernek köszönhetően Kozsár „a regiszterkeverő beszédmódnak olyan formáját valósítja meg, mint a XX. sz. első felének esszéista kritikusai, nyelvi modalitásában is közelít az elemzett mesékhez”, s amely összefügg azzal a bizonytalansággal, hogy a szerző nem tudja eldönteni, milyen olvasóközönséghez forduljon írásával (Kocur 2012). Ennek ellenére a kötet megjelenése idején hiánypótló volt.

Kocur László tanulmánya eredetileg a Tiszatájban jelent meg, majd kisebb módosításokkal a Fórum Kisebbségkutató Intézet által kiadott reprezentatív tanulmánykötetben, amely a szlovákiai magyar kultúra rendszerváltás utáni másfél évtizedéről ad számot (Csanda–Tóth 2006). Valószínűleg ez az oka, hogy a tanulmányból kihagyja mind Kovács Magda *Topolya úr csodálatos átváltozása* (2004), mind N. Tót Anikó *Tükörcsönyv* (2004), mind pedig Tóth László *A boszorkány porszívója* (2004) című meseregényeit, amelyekkel a továbbiakban foglalkozom.

Kocur tanulmánya az 1990 után megjelent prózai mesekönyvekre fókuszál, a bemutatás és az értékelés szándékával (Kocur 2003, 63). A köteteket Kocur egy közelebről meg nem határozott mesefogalom vonatkozásában értékeli. Annak ellenére, hogy a „jó mese” kritériumait a tanulmány bevezetésében a szerző nem ismerteti, a szlovákiai magyar mesekönyvek értékeléseiből az mégis többé-kevésbé kikövetkeztethető. Kocur kritikái azt sugallják, hogy a „jó mese” ismerve a gyermeki nézőpont megléte, a didaktikussá válás buktatóinak elkerülése, a nyelvi humor, az erős kötetkompozíció, a túlidealizálás elkerülése – ezek meglétét vagy hiányát

hangsúlyozza ugyanis a szerző a leggyakrabban tanulmányában egy-egy értékelt mesekönyv kapcsán.

A két tanulmányban közös, hogy mindkettő ötvözi a lexikonjellegét és a műelemzés igényével kibővített ismertető funkciót. Azok az előfeltevések azonban, amelyekből a mesével kapcsolatban kiindulnak, egyúttal a preskriptív szemlélet eluralkodását is eredményezik. A szövegek elemzésében így előfordul, hogy nem a szöveg sajátosságainak felfedezésére tett kísérlet dominál, hanem egyfajta számonkérő, didaktikus attitűd.

Tanulmányom további részében egyetlen műfajt, a meseregényt, illetve annak variációit vizsgálom három szlovákiai magyar szerző, N. Tóth Anikó, Kovács Magda és Tóth László egy-egy művén keresztül. Mindhárom meseregény egy évben jelent meg (2004), mindhárom „őstípusú toposzokat mozgat” (Lovász 2007, 7), de felépítésük és a meséhez való viszonyulásuk már merőben eltérő. Lovász Andrea szerint a meseregények felépítésükben a hagyományos mesék szerkezetét követik, és megengedik „a klasszikus mesei motívumok, szerepkörök és eszközök használatát az anakronizmus vádja nélkül, hiszen a megnyíló tér- és idődimenziók elég lehetőséget rejtenek a kritikai közönségtől elvárt eredetiség bizonyítására” (Lovász 2007, 7). Az a három meseregény, amelyekkel a továbbiakban foglalkozom, ugyan különböző módokon és különböző mértékben, de felhasználja és továbbfejleszti a klasszikus mesei motívumokat és szerepköröket, így erősen kapcsolódik a mesei hagyományokhoz. Egyedi megközelítéseikkel azonban ki is tágítják a műfaj határait.

Tóth László: A boszorkány porszívója

Tóth László jelentős költői életműve mellett rendkívül szerteágazó irodalmi tevékenységet mondhat a magáénak, műfordító, szerkesztő, irodalom- és művelődéstörténészként egyaránt ismert. Gyerekeknek szóló verseket és meséket a '80-as évektől ír. *A boszorkány porszívója* c. meseregénye 2004-ben jelent meg először, a Kalligram Kiadó gondozásában Tettamanti Béla illusztrációival, majd 2014-ben a Méry Ratio kiadásában látott újra napvilágot. A meseregény alapszituációja viszonylag egyszerű: Dörzsi Mörzsinek, a boszorkánynak, ellopják a porszívóját. Visszaszerzéséhez két kislány – egy testvérpár –, Kiskata és Julijul segítségét kéri, akik számos kaland után sikerrel is járnak.

A kötet alcíme pontos műfaji jelölést és a befogadók körére való utalást is tartalmaz („Meseregény – egy híján húsz fejezetben [gyermekeknek – 6-tól 666 éves korig]”), s ezzel egyrészt megnyitja a műmese elváráshorizontját, másrészt a „mesésen-mulattatóan” kitérített gyermekkoron keresztül (N. Tóth 2005, 6) megelőlegezi a szerző műfajhoz való játékos viszonyulását is. A szerző-narrátor ugyanis folyamatosan reflektál a mese különböző elemeire, s ezzel mintegy át is értelmezi azokat.

A hagyományos mesekezdő és mesezáró formula a mese lényeges szerkezeti eleme, mivel megteremt a mese igazságát, jelezve, hogy „szándékolt fikciós világról van szó” (Lovász 2007, 14). Tóth László a mesekezdő és mesezáró formula variálásával nemcsak a hagyományos mesei világtól való eltérés igényét jelenti be, hanem egyúttal megelőlegezi azt az elbeszélői magatartást is, amely a meseregény egészében érvényesül az erőteljesen hallatott elbeszélői hangon keresztül. „Hol volt, hol nem... A mesék általában kétféleképpen kezdődnek: vagy így, vagy nem így. S mivel a miénk éppen elkezdődött, most már semmi sem változtathat azon, hogy így kezdődött el.” – kezdődik a meseregény (Tóth 2004, 9). Tóth László meseregénye a varázsmese hagyományos morfológiáját követi: a cselekmény a hiányállapot megszüntetésére irányul, a szereplők próbatételeken mennek keresztül és vannak segítők, illetve hátráltatóik. A boszorkány porszívójában megképződő racionális idő és tér azonban elkülönül a mesei irracionálistól, amit a szövegben a valóság referenciális elemeire való utalások még inkább kihangsúlyoznak. Az elbeszélő ugyanis szinte minden fejezetben utal a szereplőket körülvevő, az olvasóéval azonos földrajzi és társadalmi környezetre, kibillentve így az olvasót a mesei világ időtlen közegéből. A boszorkány háza pl. olyan – olvassuk –, mint bármelyik másik ház. „Ha ilyen lett volna a dédié, akár az ő háza is lehetett volna.” (Tóth 2004, 34) – jegyzi meg az elbeszélő, majd valamivel később így folytatja: „Kiskata és Julijul talán életében nem látott még ennyiféle virágot és fát és növényt. Még Pesten a Fűvészkertben sincs annyi, sőt még a dédinél sem, mint itt.” (Tóth 2004, 35) A meseregény megírtságára, szöveg jellegére való reflektálás szintén felfogható az elidegenítés gesztusaként. A regény tizenegyedik fejezetét („melyben nem történik semmi”) például a szerző-narrátornak ez az egy mondata alkotja: „Mivel az előző fejezet a szokásosnál is hosszabb és mozgalmasabb volt, ezért ebben a fejezetben nem történik semmi.” (Tóth 2004, 89)

A mese és a valóság kapcsolatának tematizálása Tóth László meseregényének egyik legszembetűnőbb vonása. Kulcsár Ferenc, a kötet egyik méltatója a meseregénynek ezt a sajátosságát emeli be kritikája címébe: *A mese valósága – a valóság meséje* (Kulcsár 2015).

A valóság és a mese, a reális és irreális világ *A boszorkány porszívójában* határozottan elkülönül egymástól, mind a térbeli, mind pedig a különálló világokban uralkodó időviszonyokon keresztül. Petres Csizmadia Gabriella szerint „a meseregény racionális világában nincs helye a csodának és irracionálisnak, ezért ezek egy belső, másodlatos univerzumba száműzetnek. Ebből kifolyólag a meseregény szereplői először idegenkedve állnak a fantasztikus meseregény alapját képező csodás eseményekkel szemben.“ (Petres Csizmadia 2014, 175). Dörzsi-Mörzsi, Tóth László jóságos boszorkányának és a két főszereplőnek az első találkozására a valóság racionális világában kerül sor. Dörzsi-Mörzsi ugyanis, aki egy rajzfilmsorozat főszereplője, egyszer csak lelép a TV képernyőjéről, hogy Kiskata és Julijul segítségét kérje. „Kiskata még a körmét is elfelejtette rágni, Julijul még az orrát is elfelejtette piszkálni ámulatában.“ (Tóth 2004, 13) A meglepődés, a csodálkozás, az ámulat a csodának a valóság racionális világától való idegenségét hangsúlyozza, s a csoda idegenségét húzza alá a két kislány környezetének hangsúlyosan hétköznapi jellege, a család napi rutinjának (takarítás, lefekvés, fogmosás stb.) bemutatása is a mű első két fejezetében. Petres Csizmadia értelmezésében az „egymásba fonódó, egymásnak felelgető és egymást kiegészítő valóság és fikció viszonyán túl, illetve a valóságba ágyazott fikció egyszeri beburjánzásán kívül“ a meseregényben gyakran alkalmazott megoldás „a fantasztikus tér *túl-világként, másik-világként* való megnyílása, a reális-irreális térvizonyok egymástól elhatárolt, párhuzamos történetként való értelmezése is“, amikor a két világ egymás mellett, egymástól függetlenül létezőként jelenik meg (Petres Csizmadia 2014, 174). A valós és fiktív birodalom egybeolvadása tulajdonképpen a két világ közti átjárás – határsértés – következtében történhet meg, amit a szövegben a metalepszis alakzata érzékeltet (Petres Csizmadia 2014, 170), s a meseregény szereplői a metalepszis segítségével léphetnek át a másik világba, a „lényegrégióba“ (Lovász 2007, 19). A boszorkány porszívójában a két világ közti átjáró egy kétajtós ruhásszekrény, amelyből hosszú lépcsősor vezet le (illetve át) Dörzsi-Mörzsi világába. Ennek a világnak az elkülönülését szövegszerűen is megerősíti az elbeszélő: „Már Dörzsi-Mörzsi világában vagyunk“ – igazolja a két főszereplő sejtését első segítőjük, a beszélő porszem

(Tóth 2017, 28). Ennek a másik világnak a működését nem kötik azok a fizikai törvényszerűségek, amelyek a valóság racionális világát működtetik. Dörzsi-Mörzsi világában mindig fényes nappal van és soha senki sem álmosodik el (Tóth 2004, 28), a házak közelednek a szereplőkhöz, s nem a szereplők a házakhoz (Tóth 2004, 33), vannak egyszínű világok (Tóth 2004, 93–95) stb. A valóság elemei azonban nemcsak a két főszereplőt környező világ társadalmi-földrajzi referenciáira való utalásokon keresztül türemlenek be a mese varázsvilágába, hanem a valós-racionális világ animált tárgyainak szerepeltetésén keresztül is. Így válnak a meseregény szereplőjévé Kiskata és Julijul elveszett dolgai, egy kazettás magnó, Sári, Kiskata kihúzott foga stb.

A meseregényben megjelennek a hagyományos mesei szereplők is – boszorkány, tündér, ördögfióka, sárkány stb. –, meseszereplőként való beazonosításuk azonban nem könnyíti meg a főszereplők tájékozódását a mese világában, mivel „a mesével kapcsolatos elvárásaik rendre nem teljesülnek, ismereteik pontatlannak, hiányosnak vagy tévesnek bizonyulnak“ (N. Tóth 2005, 61). A hagyományos és kevésbé hagyományos mesei szereplők mindegyike eltér a megszokottól: a boszorkány jó, a tündér gonosz, a sárkány jóformán magatehetetlen stb. Ezek az eltérések, illetve az eltérések felismerése nyomatékosítja a főszereplők másik világhoz tartozását, mivel a mesékkal kapcsolatos tudásuk eredője is ez a másik (reális) világ. Tóth László meseregényét éppen ez a vibrálás, az empírikus és a varázsvilág közti határátlépés és az ezekre való reflektálás teszi izgalmas olvasmányá.

N. Tóth Anikó: Tükörkönyv

N. Tóth Anikó pályafutása az Iródia-nemzedék tagjaként indult, az 1980-as években. Első mesekötete *Tamarindusz* címmel jelent meg (Lilium Aurum, 1994), ezt követték az *Alacindruska* (AB-ART, 1999) és a *Tükörkönyv* (Kalligram, 2008) c. meseregényei, majd 2012-ben *Az eszemet tudom* (Cerkabella Könyvkiadó) című mesketéi. N. Tóth Anikó írásmódjának meghatározó eleme a nyelvi játékosság, amire már az első kötetben megjelenő mesék műfaji megnevezésével („meskete”) is ráirányítja a figyelmet, s amely fontos eleme marad további szövegeinek is. N. Tóth Anikó meseregényeinek szereplői általában a gyermeket körülvevő világ megelevenedett, antropomorfizált vagy animalizált tárgyai (pl. a villamos, az Örgép, a Vezérlő stb.), egy gyermeki nézőpontot tükröző világban léteznek, a mesélő maga is a gyermek nézőpontjába helyezkedik bele. A *Tükörkönyv*

szintén meseregény, s ahogy az *Alacindruska*, úgy ez a történet is a vándorlásról és keresésről szól. A *Tükörkönyv* két kislány, Ani és Ina történetét ötvözi, akik mesés kalandokon keresztül végül egymásra találnak, s akik „homo duplexként“, egymás inverzeként is felfoghatók (Csizmadia 2018, 22). A kiadvány különlegessége, hogy a két történet vizuálisan is elkülönül, a kötet ugyanis két irányból olvasható, s a két történet közös és hasonló motívumain kívül Csanda Máté és Németh Ilona illusztrációi is erősítik a történetek összetartozását. Uzor, a titokzatos szereplő mindkét mesében jelen van a cselekmény szálait mozgató titokzatos varázslóként, akivel a két főhős majd csak a történetük végén találkozik, az „időhatáridőn“ túli világban, ahol a varázsló az emberi gyarlóságok ellenszerén dolgozik. A két történet közül az egyik, Inaé, a tündérmesék világában kezdődik, ahol boszorkányok és tündérek oktatják a fontos tudnivalókra, például a rökütre, a tüköryelvre. Ani, az elfoglalt szülők közt reménytelenül unatkozó kislány története hétköznapi színpadok között indul, egy eseménytelen szünidő hetedik napján, de a cselekmény előrehaladtával egyre több csodás elemmel gazdagodik.

A *Tükörkönyv* bravúrosan egyesíti a tündérmesék motívumait és cselekményelemeit a modern mesék hétköznapi világával. Mizser Attila a kötet kapcsán a kalandregény tradíciójának megidézéséről beszél, s ráirányítja a figyelmet a kiadvány szerkesztésmódjára is, melynek vezérlőelve „a tükör megkettőző gesztusa“ (Mizser 2018, 57). A varázsmese tradíciójából kinövő meseregényben a kaland próbatételként jelenik meg, csak hogy a próbatétel több egyszerű kalandnál: mindig tétje van, a próbatételeken való sikeres helytállás az alapszituáció megoldásának záloga.

N. Tóth Anikó *Tükörkönyvében* mindkét szereplőnek – Aninak is, Inának is – számos akadályt kell legyőznie ahhoz, hogy egymásra találjanak. A két szereplő nagyon eltérő világokból indul útnak. Ani alakjának megformálásában a modern mesék hétköznapi környezetének elemei dominálnak: egy lakótelepi lakásban él a határidők szorításában vergődő szüleivel, akiket napestig sem lát. Ina ezel szemben a tündérmesék alakjai között, csodával átitatott környezetben tölti napjait, ideje javarészt „mosolytanórán“, „rémisztgetésórán“, „repüléstanon“ telik. N. Tóth Anikó könyvében a valós és a mesei világ az Anihoz kötődő cselekményszálon belül épp úgy elválik, mint Tóth László meseregényében, s abban is rokona egymásnak a két mese, hogy Ani épp úgy tisztában van reális és irreális különbségével, s épp úgy rácsodálkozik a valóságába betörő csodákra, mint Kiskata és Julijul, csak hogy Ani nem lép át a két világot elválasztó határon,

csupán egyre inkább megközelíti, az egymást követő kalandok során át. Az Inához kötődő cselekményszálban a csoda a világ természetes állapotához tartozik, hozzátartozik a logikájához, ebben a közegben az egyetlen eredetileg „varázsmentes“ tárgy egy mobiltelefon, amely azonban mágikus tulajdonsággal bír, s Inát Ani felé vezeti.

Kovács Magda: Topolya úr csodálatos átváltozása

Kovács Magda az 1970-es években kezdte írói pályafutását, a *Fekete szél* (1972) című prózaantológia címadó novellája szerzőjeként. Első novelláskötete (*Én, a csillagbognár*, 1978) megjelenése után hosszú időn keresztül főleg a gyerekeknek szóló mesésköteteket publikált (*A csodagombóc*, 1981, *A kiskígyó*, 1993, a *Titokzatos tücsökzene*, 1999 – mindhárom kötet a Madách Kiadó gondozásában). A *Topolya úr csodálatos átváltozása* (2004, Méry Rátio) c. meseregénye ezeknek a köteteknek a szerves folytatásaként jelent meg. Ezt követően két gyűjteményes kiadványa látott napvilágot, a *Nagyapóka hintója* (Madách Posonium, 2008) és *A gonosz asszony hagyatéka* (Lilium Aurum, 2006). Ez utóbbi ismét a felnőttekhez szól, a kötetet alkotó három ciklus túlnyomórészt az *Én, a csillagbognár* novelláiból épül fel, ezeket a szövegeket egészítik ki Kovács Magda egy nyomtatásban még meg nem jelent elbeszélésével (*Légy a feleségem*) és azon meséivel, amelyek legalább annyira szólnak a felnőtteknek, mint a gyerekeknek.

Kovács Magda meséiről az utóbbi években N. Tóth Anikó írt értő tanulmányokat (N. Tóth 2008a, 2008b) N. Tóth Kovács Magda meséit több szempontból is vizsgálta, részint a mese műfaja, részint a befogadó, a narráció kérdései és a mesék nyújtotta világmagyarázat felől. N. Tóth felhívja a figyelmet arra, hogy bár Kovács Magda meséi sokat merítenek a népmesékből, tipikus népmesei hősök szerepeltetésével, ill. állandósult mesei szókapcsolatokkal, el is távolodik ezektől bizarr ötleteivel és ironikus kiszólásaival a történetekből (N. Tóth 2008a, 13).

A *Topolya úr csodálatos átváltozása* c. meseregény a műfaj kereteit „fejezetekre bontott kisregénnyé tágítja” (N. Tóth 2008a, 14). A meseregény cselekménye lényegében két egymással érintkező szálon fut. Az egyik egy család története, amelyik beköltözik egy ősi, almáskerttől övezett, a helybéliek szerint „kísértetjárta” házba, ahol felfedezik a két világ – a hétköznapok és a mesék, a csodák világa – közti átjárót. A másik történet ennek a világnak a története, s egyben a meseregény színtereként szolgáló város és vidék

eredetének mitikus elbeszélése is. A letűnt mesés világ történeteit a ház falában élő két manó – Kék Hagon Kaparászó és Zöld Hagon Kaparászó – mesélik el az új lakóknak, s a mesék nyomán a hétköznapi világban is felismerhetővé válnak a letűnt tündérvilág lenyomatai.

A két világ a különös, régi házon és az almáskerten keresztül érintkezik egymással. A tündérvilág utolsó megmaradt rezervátuma a csodamentesített hétköznapi világban a ház mögött elterülő almáskert, őrzője Topolya úr, a fák csősze. Az almáskertet a család életterétől egy patak választja el, amin egy palló fut keresztül. N. Tóth Anikó értelmezésében felhívja a figyelmet a víz szimbolikus jelentésére, határfunkciójára, amely elsősorban az élet-halál mezsgyéjét jelképezi és a sorsfordulók szimbóluma. A család tagjai és a csodakert lakói így a valós és a tündérvilág mezsgyéjén sétálnak (N. Tóth 2008a, 19). A tündér- és hétköznapi világ derűs összefonódásának hátterében azonban az egyre fenyegetőbbé váló „városrendezés”, a fák kivágására irányuló civilizációs rombolás húzódik meg. A meseregényben Szipirty mami, a főbérlő, „a vérfarkasok ivadéka” testesíti meg ezt a mindenre árnyékot borító sötét erőt. S bárhogya igyekezik is a kis család, a tündérvilág utolsó mentsvárát, az almáskertet nem sikerül megmenteni. De a meseregény végén mégis újjáéled a remény.

Ebben az összetett, a jó és a gonosz harcát tematizáló meseregényben számos hagyományos szereplő megjelenik – sárkány, manó, sellő –, de akad jónéhány, a modern mesék világát megidéző teremtmény is: Szesze, az aranyzöld legyecské, Nefelejcs, a kék színű macska, Kvatty, a zsémbes csóka, akik maguk is a csoda és a hétköznapi ötvözetéből születnek, akárcsak Topolya úr, a mese címadó szereplője.

A főszereplő azonban mégsem ő, hanem a régi, „kísértetjárta” házban élő család, amelynek tagjai maguk is valahol a két világ között léteznek, részben a mesevilághoz tartozva, a nők ugyanis az „Átjárók nemzetségének” leszármazottai. A két világ közt csak ők képesek átkelni, pontosabban ők képesek a két világot egyetlen egészként megélni. Míg az előző két meseregényben a hétköznapi és a mesevilág eleinte élesen elválnak egymástól, addig Kovács Magda könyvében a kettő egymásba olvad, átjárja egymást, bár a történet éppen a mesevilág fokozatos visszaszorulásáról, az elmúlásról szól. A meseregény végkicsengése mégsem tragikus, mert az „Átjárók nemzetsége” legfiatalabb tagjának megszületésével újra feléled a remény a harmónia helyreállítására. S bár N. Tóth Anikó sorai eredetileg Kovács Magda szövegeire vonatkoztak, úgy vélem, jelentésük hűen fejezi ki a mese és a

meséből származó műfajok lényegét: „A mese, a mesenovella, illetve a meseregény műfaja azzal, hogy szabad átjárást biztosít a képzelet és a valóság tartománya között, lehetővé teszi, hogy a befogadó előtt megcsillanjon az idők mélyére süllyedt harmónia, a béke, a tündevilág, melynek fényében élesebbek lesznek a valós világ kontúrjai, pontosabbak a felismerések: a megbontott rendet helyre lehet és helyre kell állítani rendületlen igyekezettel.“ (N. Tóth 2008b, 129)

Bibliográfia

- Bodnár Gyula – Tóth László (1994). *Nyomkereső. A második világháború utáni (cseh)szlovákiai magyar irodalom kistükre*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- Csanda Gábor – Tóth Károly (2006). *Magyarok Szlovákiában III. kötet. Kultúra (1989 – 2006)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- Csizmadia Gabriella (2018). Az együttlátás élménye. *Katedra*, XXV/8, 21–22.
- Csizmadia Gabriella (2014). Metalepszis a meseregényben. In: Csehy Z. – Polgár A. (szerk.) *Trópusok, facebook, költészet*. Media Nova M., Dunaszerdahely. 169–176.
- Fónod Zoltán (1993). *Üzenet. A csehszlovákiai magyar irodalom (1918–1945)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kocur László (2003). Csipkerózsika – még mindig ébredőfélben. *Tiszatáj*, 57. évf. 2. sz.
- Kocur László (2012). Úttörő, de hibrid alkotás. *Új Szó*, 2012. augusztus 19. <https://ujsoz.com/kozelet/uttoro-de-hibrid-alkotas> (2020. július 10.)
- Kovács Magda (1981). *A csodagombóc*. Madách Könyvkiadó, Bratislava.
- Kovács Magda (2006). *A gonosz asszony hagyatéka*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- Kovács Magda (1993). *A Kiskígyó*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- Kovács Magda (1978). *Én, a csillagbognár*. Madách Könyvkiadó, Bratislava.
- Kovács Magda (2008). *Nagyapóka hintója*. Madách-Posonium, Pozsony.
- Kovács Magda (1999). *Titokzatos tücsökzene*. Méry Ratio, Somorja.
- Kovács Magda (2004). *Topolya úr csodálatos átváltozása*. Méry Ratio, Somorja.

- Kozsár Zsuzsanna (2002). *Meseirodalmunk fája. A XX. Század utolsó évtizedének szlovákiai magyar prózai mesetermése*. AB ART Könyvkiadó, Dunaszerdahely.
- Kulcsár Ferenc (2015). A mese valósága – a valóság meséje. Tóth László: A boszorkány porszívója. *Új Forrás*. 45. évf. 3. sz., 69–71.
- Lovász Andrea (2007). *Jelen idejű holnemvolt. Szeminárium a meséről*. Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- Mizser Attila (2018). Kulturális határátlépések és a regionális nyelvhasználat elemei a kortárs magyar prózában (transzfer). In Németh Z. – Roguska, M. (szerk.) *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 53–59.
- N. Tóth Anikó (1999). *Alacindruska. Történetek Palóciából*. AB-ART Könyvkiadó, Bratislava.
- N. Tóth Anikó (2008a). Átjárók, fénykapuk. *Irodalmi Szemle*. LL. évf. 10. sz., 13–21.
- N. Tóth Anikó (2012). *Az eszemet tudom*. Cerkabella Könyvkiadó, Gyula.
- N. Tóth Anikó (2005). Boszorkányok? Márpedig vannak! Tóth László: A Boszorkány porszívója című mesekötetéről. *Irodalmi Szemle*. XLVIII évf. 9. sz., 60–63.
- N. Tóth Anikó (1994). *Tamarindusz*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- N. Tóth Anikó (2007). *Tükörkönyv*. Kalligram, Pozsony.
- N. Tóth Anikó (2008b). Tündéri, titokzatos. Kovács Magda prózájáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. X. évf. 2. sz., 127–135.
- Szeberényi Zoltán (1988). *Gyermek és ifjúsági irodalom*. Nitra: Pedagógická fakulta
- Szeberényi Zoltán (2000). *Magyar irodalom Szlovákiában (1945–1999) I*. AB-ART Könyvkiadó, Pozsony.
- Szeberényi Zoltán (2001). *Magyar irodalom Szlovákiában (1945–1999) II*. AB-ART Könyvkiadó, Pozsony.
- Szeberényi Zoltán (1984). Magyar gyermek és ifjúsági irodalom Csehszlovákiában. *Irodalmi Szemle*. XXVII. évf., 6. sz., 552–555.
- Tolvaj Bertalan (1968). A csehszlovákiai magyar ifjúsági irodalomról. *Irodalmi Szemle*. XI. évf. 2. sz., 173–176.
- Tóth László (2004). *A boszorkány porszívója*. Ister-Kalligram, Pozsony-Budapest.

Zalabai Zsigmond (1997). Csipkerózsika – ébredőfélben? In: Zalabai Zs. (1997). *Irodalom és „iroda-lom”*. *Tanulmányok, cikkek, interjúk*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely. 57–73.